

Romantyzm [Romantyzm – Wikipedia, wolna encyklopedia](https://pl.wikipedia.org/wiki/Romantyzm)
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Romantyzm>

[Caspar David Friedrich](#), [Wędrowiec nad morzem mgły](#), 1818

[Walenty Wańkowicz](#), [Portret Adama Mickiewicza na Judahu skale](#), 1827–1828

Romantyzm (z [fr. romantisme](#), od *roman* – powieść, opowieść) – szeroki nurt w kulturze, który dał nazwę epoce w [historii sztuki](#) i [historii literatury](#) trwającej od lat 90. XVIII wieku do lat 40. XIX wieku. Romantyzm rozwinął się początkowo w [Europie](#) i wyrażał się w różnych obszarach kultury, m.in. [poezji](#), [malarstwie](#) i [muzyce](#).

Powstał jako reakcja na zmiany społeczne i polityczne wywołane [rewolucją przemysłową](#) i [rewolucją francuską](#) z 1789 roku. Był formą buntu przeciwko ustalonym regułom społecznym, które rządziły społeczeństwami epoki [Oświecenia](#) – przeciw sztywnym zasadom życia [arystokracji](#) i [mieszczaństwa](#), ustalonym regułom życia politycznego oraz przeciw naukowemu podejściu do natury i człowieka. Naczelne hasło Rewolucji Francuskiej – „wolność, równość, braterstwo” stało się drogowskazem dla

nowego kierunku myślenia, który zakwestionował podstawy [oświeceniowego](#), racjonalistycznego pojmowania świata.

Według romantyków świat dzielił się na to, co widzialne (materialne) i poznawalne zmysłowo oraz na to, co niewidzialne (duchowe) – dające się poznać jedynie za pomocą środków pozarozumowych, takich jak wiara i intuicja.

Romantycy zwrócili uwagę na życie wewnętrzne człowieka – [duchowość](#), [uczucia](#), [emocje](#), a również na odrębność jednostki ludzkiej, jej odmienność i indywidualność. Dominacja uczucia nad rozumem była także buntom przeciwko zastanej rzeczywistości i obowiązującym w niej normom społecznym. Metodą poznania świata stać się miał nie [empiryzm](#), ale sztuka. Typowy romantyczny bohater literacki to buntownik motywowany wielkimi namiętnościami, takimi jak miłość lub nienawiść. Bohater ten charakteryzuje się nieprzeciętnością, konfliktowością; samotnie buntuje się przeciw normom społecznym lub walczy w obronie ojczyzny. Najważniejszym uczuciem dla romantyka jest miłość, przeważnie nieszczęśliwa i tragiczna, zawsze jednak wszechogarniająca i potężna.

Z romantyzmem związane było także przeświadczenie o konieczności walki z tyranią, ze zniewoleniem człowieka, z uprzedzeniami społecznymi i rasowymi. Przeświadczenie to zaowocowało wieloma zrywami o charakterze rewolucyjnym lub narodowym, jakie miały miejsce niemal w całej Europie. Zrywy te to m.in. [powstanie Greków przeciwko Turkom](#) (1821), [powstanie dekabrystów](#) (1825) w Rosji, [rewolucja lipcowa](#) (1830) we Francji, [powstanie listopadowe](#) (1830–1831) w Polsce, [Wiosna Ludów](#) (1848–1849), która ogarnęła szereg europejskich krajów, [powstanie styczniowe](#) (1863–1864) w Polsce.

Pochodzenia nazwy

Nazwa epoki wywodzi się z [języka niemieckiego](#) oraz [języka francuskiego](#), w których *roman* oznacza [powieść](#) lub opowiadanie. Pojęcie *romantyzmu* zawdzięcza się braciom [Augustowi](#) i [Friedrichowi Schlegelom](#) a rozpowszechnienie słowa w Europie ich znajomej oraz pracodawczyni, [Madame de Staël](#), autorki utworu *de l'Allemagne* (1818)^[1].

Idee

Siłą napędową romantyzmu była tęsknota za [rajskim](#) światem, poszukiwanym poza nudną codziennością, poczucie beznadziei, a nawet spalania się w poszukiwaniu ideału, głównie idealnej [miłości](#). W centrum romantycznego światopoglądu stał geniusz i uczucie. Idealizując sztukę, w artyście zaczęto dostrzegać twórcę niepodobnego do zwykłych ludzi, nieomal bliskiego istocie boskiej. Wzorem takiego artysty stał się dla romantyków [Ludwig van Beethoven](#). Odwrócił on dotychczasowy porządek, gdyż komponował nie na zlecenie, ale kierując się tylko natchnieniem. Był nieszczęśliwy i bezkompromisowy. Wielokrotnie podkreślał, że nie jest tradycyjnym muzykiem-rzemieślnikiem, bo jego misją jest tworzenie arcydzieł. W lutym 1809 pisał:

Każdy prawdziwy artysta powinien dążyć do stworzenia sobie pozycji, w której mógłby poświęcić się całkowicie tworzeniu wielkich dzieł i nie potrzebowałby odrywać się od tej pracy z powodu innych zajęć lub ze względów materialnych. Głębokim pragnieniem każdego kompozytora powinno być oddanie się bez reszty prawdziwie ważnym dziełom, a później zaprezentowanie ich przed publicznością^[2].

Beethoven mógł stać się ideałem również dlatego, że za sztukę najbardziej romantyczną uważana była muzyka. Najsilniej oddziaływała bowiem na emocje, a uczuciowość ceniona była wówczas szczególnie.

Muzyka miała koić, wprawiać w niezwykły nastrój albo dodawać podniecia, jakby służąc rekompensatą za brak mocniejszych wrażeń w ustabilizowanym, codziennym życiu. (...) Ideałem słuchacza obwołano uczuciowego entuzjastę i postawiono go ponad wnikliwym i krytycznym znawcą. Zalecano poddawać się dźwiękom i zatracać w muzyce, nie dociekając jej sensu. Wykonanie, a jeszcze bardziej słuchanie muzyki, stało się mistyczną celebracją, źródłem przeżyć nieomal metafizycznych. Literatura, jak również pamiętniki i korespondencja obfitują w sformułowania wystawiające muzykę za to, że przez swoją nieokreśloność w sposób wyjątkowy kształtuje poruszenia duszy i wprawia słuchacza w niezwykły nastrój^[3].

Elementy światopoglądu

- przedkładanie uczucia, intuicji i wiary nad rozum, sprzeciw wobec [oświeceniowego racjonalizmu](#),
- protesty wobec [klasycyzmu](#) i harmonii,
- [indywidualizm](#),
- bunt przeciw kanonom i konwencjom,
- tajemniczość, fantastyka, pochwała [wyobraźni](#) jako mocy twórczej człowieka,
- fascynacja żywiołowością natury,
- protest przeciwko [dyktaturze](#) i [autorytaryzmowi](#) oraz [feudalnemu](#) porządkowi społecznemu, a także nastającemu [kapitalizmowi](#)
- umiowanie wolności (walka narodowowyzwoleńcza)
- czerpanie z folkloru
- fascynacja kulturą średniowieczną

Kierunki artystyczne

- [historyzm](#) – fascynacja dawnymi epokami, przede wszystkim [średniowieczem](#), zainteresowanie [gotyzmem](#). „Mroki średniowiecza” stanowiły reakcję na oświeceniowy racjonalizm i porządek,
- [orientalizm](#) – fascynacja kulturą, tradycją, religią i krajobrazami [Bliskiego](#) i [Dalekiego Wschodu](#),
- ludowość – fascynacja kulturą ludową i chłopską (częste są literackie nawiązania do ludowych legend, podań, starodawnych [mitów](#) i [baśni](#)), [folkizm](#), przekonanie o naturalności i prawdziwości kultury ludowej,
- [mistycyzm](#), poszukiwanie przeżyć duchowych i pozaracjonalnych, reprezentowany przez takich twórców jak [William Blake](#) czy [Juliusz Słowacki](#),
- [mesjanizm](#) (w Polsce reprezentowany przez tzw. [Koło Sprawy Bożej Andrzeja Towiańskiego](#)),
- [winkelriedyzm](#) (stworzony przez [Juliusza Słowackiego](#) jako odpowiedź na Mickiewiczowski mesjanizm),
- [bajronizm](#) (termin powzięty od nazwiska angielskiego poety [George’a Gordona Byrona](#)),
- [werteryzm](#) (termin powzięty od imienia głównego bohatera [powieści epistolarnej Johanna Wolfganga Goethego Cierpienia młodego Wertera](#)),
- [prometeizm](#),
- [wallenrodyzm](#),
- [frenetyzm romantyczny](#) (skłonność do przesycania świata przedstawionego motywami zbrodni, szaleństwa, okropności, nieokiełznanych namiętności).

- Romantyzm w historii [literatury polskiej](#) rozpoczął się wraz z wydaniem tomu poetyckiego [Ballady i romanse](#) (1822) Adama Mickiewicza. Przypadał na lata 1822–1863^[6], jego czołowymi przedstawicielami byli [Adam Mickiewicz](#), [Juliusz Słowacki](#), [Cyprian Kamil Norwid](#), [Zygmunt Krasiński](#), [Józef Ignacy Kraszewski](#).